

МАЙКАТА НА ПАЗВАНТОГЛУ

Васил АТАНАСОВ¹⁾

Abstract. Osman Pazvantoglu's mother is Rukiie Khanum. Neither her grave was found, nor she can be said not to be a Muslim. Found two books, which were donated by her to Pazvantoglu's library. Certainly, however, it can be argued that both she and her son Osman had religious tolerance for Christians (Атанасов, 1937).

Keywords: Osman Pazvantoglu, grandfather, father, mother



Въпросът за майката на Осман Пазвантоглу и до сега стои още неразглеждан, защото сведенията за нея и нейната проява в обществения живот са твърде оскъдни – даже в легенди.

За дядото на Осман Пазвантоглу се знае, че се казвал Ибрахим – бошняк, родом от Тузла, който ходил и в черква и в джамия, в зависимост от условията и неговото настроение. По професия е бил горски скитник, който не признавал никаква земна власт. Обаче, загдето,

в едно раздразнено състояние, напсувал Мохамед и неговия Коран, той е бил заловен и в Прищина набит на кол.



Васил Атанасов (1876-1943) (Бояджиева, 1944)

Неговият син Омер, като видял мъченическата смърт на своя баща, избягал във Видин. Отначало тук той служил като нощен пазач – пазванджия, а след това постъпил в еничерския корпус, където успял да се издигне до байрактар (адютант) на Коджа Юсуф паша. Обаче в размирните години на австро-турските войни, в които е взел участие, бива заподозрян в услуга на австрийците и в бунт против рурската държава. И въпреки неговото отличие в тия войни, за което получил в награда владееенето на

двете села Чунгуруз²⁾ и Халваджи,³⁾ по заповед на пашата бива набит на кол, обвинен пред народа, който го е много тачил за неговите подвизи и бабаитлък, че и той като баща си псувал Корана и Мохамед.

Тази неправда озлобила неговия син Осман и той забягва по албанските планини, където със своята чета започнал да всява страх и ужас в населението, та дори и в Османската управа. Обаче, тамошният управник, в съгласие с Видинския валия, за да смирят неговото буйство, успели да изпросят от Султана милост, при която му се върнали и имотите на неговия баща,⁴⁾ конфискувани при наказанието му. Това дало възможност на Осман Пазвантоглу да се завърне във Видин с надежда да отмъсти за баща си.

През времето на Султан Селим III, който под давлением на европейските сили, бива заставен да унищожи еничерския институт. Осман Пазвантоглу, издигнат в еничерския институт, благодарение на своя ум почти до байрактар, взема страната на еничерите и с тяхна помощ влиза със сила в крепостта, изгонва валията Абди паша и взема управлението в свои ръце.

Това нещо предизвикало в Цариград смут. Осман Пазвантоглу не се уплашил. Той изпратил брата си за преговори, обаче Юсеин паша отказал да го приеме, а го върнал с поръка, че Осман Пазвантоглу, живота на когото той гарантирал, трябва да се яви при него лично, иначе всеки, който би се явил при него от негово име, ще бъде посечен.

Тогава Осман Пазвантоглу изпраща един начетен ходжа, който се ползвал с уважението на населението, обаче Юсеин паша и него не приел, но и не го посекал, защото се побоял от бунта на народа.

Тогава Осман Пазвантоглу праща хабер на Юсеин паша, че Видин, който държи по волята на Аллаха, с нож го е взел и с нож само ще го предаде.

Настанала лоша зима. Войските на Юсеин паша, които били повечето от Анадола, не могли да издържат на студа и почнали да се бунтуват. Това принудило Юсеин паша да си замине.

След Юсеин паша са изпращани още два пъти срещу Пазвантоглу многобройни войски за да го обуздаят, но без успех. Защото благодарение на признатата на населението верска търпимост от племената, които са неселявали Видинския пашалък, той успял да създаде една мощна и непобедима армия, от която, само с 12 хиляди е можел да противостои срещу всички султански войски.

Пазвантоглу, макар и полуграмотен, е имал здрав природен ум. Той, благодарение на условията при които се е намирал, чрез своя дипломатически похват, в лавиране между французкото и австрийското правителства, в което са взимали участие поета Ригас, Щишмановци и др. успява да се издигне до независим управник на Видинския санджак, с което внесе смуг и уплаха в Османската държава, до като най-сетне и самия Султан бива принуден да го признае действително като такъв с титлата „Осман паша“.

Не смуцаван по-нататък от султанските войски и поддържан от французкото и австрийското правителства, от които всяко едно е искало да го има на своя страна, против другото, той се предава на културна работа в своя пашалък – особено в строеж.

В разцвета на своя колосален градеж, за който в архитектурата на България трябва да се отдели специална страница, особено за неговия по форма стил, той в едно късо време покрива Видин и околните градове с монументални постройки: джамии, училища, библиотеки, бани, мослуци, казарми и др., които и до сега почти нямат равни на себе си в този край.

Зад своята джамия Осман паша изгражда едно великолепно училище, за което Махир⁵⁾ казва, че „при него било правило да се притече в помощ на нуждаещия се от просвета“.

За това училище Пазвантоглу той създава и една библиотека в чест на своя баща, за която в надписа е казано: „Тази библиотека е построена от добродетелния Пазвантоглу Осман за успокоение на душата на покойния му и уважаван баща. Всеки в нея ще намери потребните познания.“

Пазвантоглу изгражда още и редица постройки, които посвещава на своите близки. Даже в този колосален строеж, почват да вземат участие и неговите сподвижници в управлението, като Рустем, началникът на неговата канцелария и пазителя на печата, Кара Мустафа и др., от постройките на които се намериха редица надписи. Обаче за неговата майка, и досега не е открита постройка, от надписа на която да се вижда, че е посветена в нейна чест.

Действително, преди около 30 години се сринаха развалините на една сграда срещу еврейската хавра, наречена „Таш мехтеп“, където в надписа ѝ, според една легенда, се споменавало нещо за майката на Осман Пазвантоглу. Обаче този надпис отдавна е вече изчезнал, както ще изчезнат един след друг и всички паметници на нашето минало, благодарение на сегашната ни „култура“ и „похват“, поради което не може да се провери това твърдение.

Обаче, напоследък благодарение направеното проучване от сегашния Видински мюфтия Али Сабит на запазените от грабеж книги в библиотеката на Осман Пазвантоглу, се намериха два тома Радрушшерия – сърцето (извадки) от корана, записани под №№ 67 и 98 на описа, които са били подарени от неговата майка. А безспорно е, че ако до наши дни са оцелели тези два тома, то може с положителност да се поддържа, че те не са били единствените, не само в тази библиотека, но и във всички други, каквито е имало при разните училища в неговия пашалък.

От надписа на тези два тома узнаваме, че името на майката на Пазвантоглу е било Рукие хатун (ханъм) и още, че тя е била просветена

жена, която е знаела значението на книгата за народа, и че и тя, като своя син е взимала участие в просветата на Видинския край. Обаче, каква е била тя: дали християнка или мохамеданка, засега нищо не може да се каже. Колкото до нейния син, Пазвантоглу – фактът, че той е търпял посред двора ма своя сарай, черквата „Св. Петка“ за богомолство, дори и тогава, когато чрез нея Каленик успява да препрати в Румъния две гъркини от неговия харем; счупва стените на своята баня да не увреди даже на двора на черквата „Св. Панталеймон“; случката в кръстата казарма; общуването с поета Ригас, Шишмановци и пр. показва, че той е имал някои допирни точки с християнската вяра. Но дали и неговата майка е имала нещо общо с тази религия, засега остава енигма, която тепърва ще има да се разгадава.

А че действително Пазвантоглу е имал връзка с християнската религия, може да послужи и този факт, че неговият дядо Ибраим и неговият баща не са били истински мюсюлмани, защото са имали смелостта публично да напсуват Мохамеда и неговия коран – нещо немислимо за един правоверен.

Повече от това за майката на Пазвантоглу за сега не може да се каже при тази оскъдица от известия. Даже нейният гроб не е още открит при все, че се откриха гробовете на редица просветени ханъми като Тахир беговица, Рувийе ханъм и др., които със своите културни дела са оставили дълбоки следи в живота на Видин и Видинския санджак.

Колкото до емблемата „сърце“, с която завършва неговата джамия, библиотека и почти всички постройки от тази епоха, от това не може да се поддържа, че то е резултат на неговата християнска вяра. Те по-скора са емблема по форма на възраждането, защото се среща в употреба не само в неговите сгради, но и в някои джамии, особено тюлбета в Цариград. В тях е включен „двойния Мохамед“ и „Я, Аллах“ (о, Боже), от които е образуван орнамент, ограден със сърцевидна линия.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

1. Found and compiled by V. V. Toshev, toshev@chem.uni-sofia.bg
2. Чунгуруз, сега Винарово.
3. Халваджи, сега Майор Узуново.
4. Сарая в Пачеризкото и имотите в двете села Чунгуруз и Халваджи.
5. Махир е писал по поръка на Пазвантоглу всички надгробни и други надписи върху разните постройки.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасов, В. (1937). За майката на Пазвантоглу. *Мир*, бр. 11083 от 3 юли.
- Бояджиева, Ц. (1944). *Баща ми: спомени*. София: Соб. изд.

© 2020 Venets: Author/Editor

